

DYSLEKSI I ET LIVSPERSPEKTIV

PÅ SPORET AF STIGMA, HANDICAPFORSTÅELSE, IDENTITET OG LIVSKVALITET

CPH 2019 – mandag 5. august 2019

Gitte Skipper – giski@aarhus.dk

EN INTERESSE OG NYSGERRIGHED OPSTÅR

Samtale med en ung mand – tidligere elev på KCL, hold 1, efteråret 2009

”Når jeg går ned af gaden er der jo ingen, der kan se at, jeg har svært ved at læse. Det er ikke, som hvis du mangler en arm eller en fod. Der er ikke nogen som kan se på mig, at jeg er handicappet. Det er også derfor at det er svært at skulle sige det til folk, at der er noget galt. Hvis man har nogle problemer, er det jo ikke det første, man skal nævne. Men det er bare noget du er nødt til, fordi så åbner du også dørene til at få den hjælp. Og den har du rigtig tit brug for i en hverdag” (Lasse, efterår 2017)

ET KVALITATIVT STUDIE

Det teoretiske grundlag;

Goffman; Stigma, det skjulte handicap og identitet

Morten Kurth; Handicapforståelse

Albert Bandura; Self-efficacy og mestringsstrategier

Siri Næss; Livskvalitet

PROBLEMFORMULERING

Hvordan oplever unge mennesker med dysleksi deres muligheder i samfundet set i et livsperspektiv og hvilke mønstre og tendenser optræder i forbindelse med stigmatisering, handicapforståelse, identitet, uddannelse og livskvalitet?

HVAD SKAL DER TIL FOR AT LYKKEDES?

1. Motivation og hårdt arbejde
2. Succesoplevelser i skolen
3. Viljen til at rejse sig efter nederlag
4. Tænk stort
5. Sætte sig mål
6. Lytte til andre ordblinde
7. Minus fordomme fra omgivelserne
8. Se muligheder og ikke begrænsninger
9. Stolthed og kampgejst
10. Accept fra en selv

HVAD SAGDE DE UNGE OM DET SKJULTE HANDICAP?

1

"Så det der med at lære og sige, at jeg er ordblind og har brug for hjælp. Det har rykket mig helt vildt meget" (Simon, forår 2018)

2

"Det var egentlig bare at sige: "Jeg har svært ved at læse". Jo flere gange jeg fortalte det, jo nemmere blev det. Måske også at være det? Måske at indrømme det for sig selv" (Lasse, efterår 2017)

3

"Når det [dysleksien] er skjult kræver det, at man skal være mere åben om det" (Jacob, forår 2018)

HVAD PEGER ANALYSEN PÅ?

Det skjulte handicap;

Der viser sig et tydeligt billede af, at de unge mennesker beskriver og definerer dysleksi som et skjult handicap.

Der viser sig ligeledes en tendens til, at åbenhed er vejen til accept af handicappet og dermed bedre muligheder for at kunne opsøge hjælp til at håndtere dysleksien.

Samlet tegner analysen et billede af en flok unge mennesker med dysleksi, som behersker informationskontrol, og som benytter åbenhed som en løftestang til hjælp i forbindelse med de vanskeligheder de måtte møde på jobbet, i uddannelsessystemet og i hverdagens sociale interaktioner med andre mennesker.

HVAD SAGDE DE UNGE OM STIGMA?

1

”Ja på en eller anden måde. Lige så snart der er nogen, der begynder at bruge det der ordblindkort, så bliver man sat i bås. Så laver de [lærerne] en adskillelse mellem de dygtige og dem som er ordblinde” (Jacob, forår 2018)

2

”Jamen jeg har jo bedt om aktindsigt i min sag. Og jeg mener, at det var i 2. eller 3. klasse, at min klasselærer skrev til ledelsen, at hun ikke vidste, hvad hun skulle gøre fordi, at jeg var dum” (Simon, forår 2018)

3

”Jeg vil sige, at ordblindheden har gjort, at jeg har mistet troen på mig selv mange gange. Og gjort, at jeg ikke har den samme selvtillid som alle andre i skolen. Fordi jeg, at når jeg kommer i skole, så har jeg det svært” (Anders, forår 2018)

HVAD PEGER ANALYSEN PÅ?

Stigma;

Der viser sig en tendens til, at de unge mennesker i forskellige situationer og særligt i uddannelsessystemet har oplevet at blive stigmatiserede.

Analysen finder ligeledes en tendens til, at de unge har oplevet at blive sat i bås og tillagt nogle egenskaber som dum, doven og uopmærksom, uden selv at kunne genkende disse egenskab eller adfærd i skolen.

Samlet viser der sig en tendens til, at det særligt er i grundskolen og på ungdomsuddannelserne at de unge oplever stigmatiserende oplevelser, og at disse oplevelser sætter sine spor i identiteten i forhold til at opleve sig selv som ligeværdige med sine klassekammerater.

HVAD SAGDE DE UNGE OM HANDICAPFORSTÅELSE?

1

"Måske også at være det [handicappet]? Måske at indrømme det for sig selv. Det var i hvert fald svært for mig" (Lasse, efterår 2017)

2

"Jeg synes faktisk, at det er fedt at sige, at man har et handicap. Så forstår de [andre mennesker] det og ved, at der er noget galt. Men handicap det betyder også, at så må der altså være noget galt og der er noget, som vi skal hjælpe en person med" (Anders, forår 2018)

3

"Det [dysleksi] er jo under handicapregisteret. Ja – det er et handicap. Men det er jo ikke fordi, at jeg ikke kan gå – det er jo bare fordi, at jeg har svært ved det. Så jeg ser det nok mere som en vanskelighed end et handicap" (Simon, forår 2018)

HVAD PEGER ANALYSEN PÅ?

Handicapforståelse;

Analysen finder en sammenhæng mellem de unges stigma oplevelser og deres egen opfattelse af dysleksi som et handicap.

Der viser sig en tendens til, at de unge som i grundskolen oplevede en stigmatisering fra omgivelserne som eksempelvis, at lærerne kaldte dem for dumme, dovne eller sjusket ikke ønsker at beskrive sig som handicappet og de unge mennesker, som i løbet af deres grundskole eller ungdomsuddannelse oplevede faglig succes med hjælp og støtte gerne vil beskrives og defineres som et menneske med dysleksi.

Analysen peger i retning af, at stigmatisering i grundskolen og på ungdomsuddannelserne har en betydning for, hvordan de unge mennesker med dysleksi senere i livet opfatter og omtaler deres handicap

HVAD SAGDE DE UNGE OM IDENTITET?

1

"Jeg føler, at da jeg var mindre var jeg lukket inde i sådan en lille boks, hvor man fik at vide, at hvis du ikke havde nøglen kunne du ikke lukke den op. Og det har jeg ikke kunnet som ordblind, da jeg var yngre" (Lasse, efterår 2017)

2

"Der var perioder i mit liv [grundskolen], hvor jeg synes, at det var nemmere at køre ud foran en bus på min cykel"
(Simon, forår 2018)

3

"Jeg vil sige, at ordblindheden har gjort, at jeg har mistet troen på mig selv mange gange. Og gjort, at jeg ikke har den samme selvtillid som alle andre i skolen [gymnasiet]. Men jeg kæmper så godt jeg kan" (Anders, forår 2018)

HVAD PEGER ANALYSEN PÅ?

Identitet;

Analysen tegner et billede af fem unge mennesker, der alle på hver deres måde arbejder med identitet og som alle giver udtryk for, at deres identitetsopfattelse har flyttet sig over tid.

Analysen finder tendenser på, at det er muligt at forandre egen identitetsopfattelse op gennem ungdommen og dermed lægge afstand til de stigmatiserende oplevelser. Samlet tegner der sig et billede af, at identitetsdannelsen er en livslang og foranderlig proces.

Noget tyder på, at et forløb på Kompetencecenter for Læsning har en positiv indvirkning på de unges oplevelse af faglig og personlig succes samt har en betydning for tro på egne evner (*Mere end bare læsning*).

KRISE PSYKOLOGI ...

En interessant betragtning fra en tidligere elev på KCL, hold 1, efteråret 2009

”Ja – det ligger i mit univers på samme niveau som almindelig krisepsykolog. Fordi det [besked om ordblindhed] er som et uheld, der rammer dig. Der sker noget, som ændrer dit liv. Og det skal jo bearbejdes. Først går du igennem der her fase, hvor det ikke er særlig sjovt og det er pisse træls. Og så skal du igennem bearbejdningsfasen og så skal du så frem til, hvordan vil jeg gerne leve resten af mit liv” (Simon, forår 2018)

HVAD SAGDE DE UNGE OM LIVSKVALITET?

1

"Jeg ser ikke, at jeg har noget jeg ikke vil kunne kaste mig ud i. Det kan godt være, at noget vil være sværere end andet. Men jeg ser ingen begrænsninger. Jeg tror på, at det nok skal lykkes for mig" (Simon, forår 2018)

2

"Man har jo udviklet sig og fundet nogle nye muligheder og nye veje. Jeg tror på, at det nok skal lykkes mig at blive til noget" (Victor, forår 2018)

3

"Jeg tror, at hvis jeg kæmper for det, så kan jeg sagtens blive en dommer eller jeg kan sagtens læse jura. Hvis jeg har og det interesserer mig og jeg har gå-på modet" (Anders, forår 2018)

HVAD PEGER ANALYSEN PÅ?

Livskvalitet;

Analysen viser en tendens til, at de unge mennesker hver især synes at opleve en grundstemning af glæde. Der er tydelige tegn på, at de ligeledes er fyldt med gå på mod og har lyst til at opleve verden.

I forlængelse af håndteringen af udfordringerne peger analysen ligeledes på, at de unge langsomt i løbet af deres ungdom og tidlige voksenliv er blevet mere og mere i stand til at kontrollere eget liv og de udfordringer og oplevelser, der følger med deres handicap.

Der tegner sig et billede af, at på trods af de dårlige oplevelser i barndommen og ungdomsårene beskriver de sig selv som glade, positive, ambitiøse og målrettede unge mennesker

PROJEKTETS KONKLUSION

01

Med afsæt i de fem unge menneskers fortællinger viser det sig, at dysleksi ikke opfattes som et rigtigt handicap, men beskrives som et skjult handicap. Der er en tendens til, at handicappet tydeligst træder frem i årene omkring grundskolen og at det bliver mindre i tidlige voksenliv.

02

Ligeledes viser det sig, at de unge mennesker oplever, at mulighederne i samfundet bliver større og større i løbet af barndommen og den tidlige ungdom. Der er en tendens til, at stigmatiseringen i grundskolen og på de gymnasiale uddannelser (HHX, STX og HTX) er større end andre steder i samfundet.

03

Derudover viser det sig, at de unge menneskers egen identitetsopfattelse er blevet styrket og mere reflektiv gennem de stigmatiserende oplevelser. Der er en tendens til, at åbenhed omkring dysleksien gør det lettere at få hjælp fra omgivelserne og lettere selv at acceptere handicappet.

MERE KONKLUSION

04

Det viser sig, at de unge mennesker enten har afsluttet eller er godt i gang med en ungdomsuddannelse. Der er en tendens til, at de unge mennesker ikke oplever begrænsninger i forhold til deres jævnaldrende på trods af afhængigheden af læse- og skriveteknologi.

05

Det viser sig, at de unge mennesker generelt i livet oplever en grundstemning af glæde og gå på mod. Der er en tendens til, at de unge mere eller mindre selv kan håndtere de udfordringer de møder i hverdagslivet.

UDVALGTE REFERENCER

Bandura A. (2012). *Self-efficacy*. Kognition og pædagogik 2012, Årg. 22. Page 16-35

Goffman E. (2016). *Stigma - om afvigerens sociale identitet*. Samfundslitteratur

Hauerberg og Schultz (2010). *“Er der nogen i den her togvogn, der kan stave til “resurse”?* Dansk Videnscenter for ordblindhed.

Juul T., Brahe T. og Hansen N.H (2013). *Unge og ordblindhed – Efterskolens betydning for unge ordblindes liv og uddannelse*. Center for Ungdomsforskning.

Kurth M. (2014). *Handicap hybrid – mellem den medicinske og den sociale model*. I: Bonfils I., Kirkebæk B., Olsen L., S. Tetler S. (red.) (2014). *Handicapforståelser mellem teori, erfaring og virkelighed*. Akademisk Forlag

Næss, Siri (2001). *Livskvalitet som psykisk velvære*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 3/2001

Wiese, V. (2011). *Oppvekst – kvalitet i unge liv?* I: Næss, S., Moum, T. og Eriksen J. (red) (2011). *Livskvalitet: Forskning om det gode liv*. Fagbokforlaget